

Nova kritika.

(Po Prešernu — Zložil — x—.)

Učenec.

Učeni gospod doktor, če ne motim,
bi vprašal Vas za svet v kočljivi stvari,
projekta preden važnega se lotim. —
Komur je slovstvo naše res na mari,
ta lepega napredka se raduje;
a v kritiki ostali smo še stari.
Vsebina vse preveč se ocenjuje,
oblika poleg zmislja proizvoda,
je li blago domače ali tuje,
če tuje, še katerega je roda.
Posebno pa se gleda in beleži,
so klasiki li vzorec ali moda.
Sistemov vseh so mere in uteži,
s katerimi vaguje se in meri.
Napake se love v pregosti mreži.
Straše nas z literarnimi večeri. —
A to je zastarelo, brez efekta.
Mi mladi smejemo se babji veri
in dogem ne priznava naša sekta. —
Jaz stopam v svet kot kritik literarni:
Kako bi si pridobil kaj rešpekta?

Učitelj.

Prav lahka reč. Samo besedi stvarni,
prijatelj, pojdi s pota. — Ne predmeta,
oseb, oseb se drži, če pisarni
želiš pohvale svoji. Nora leta
pisateljev podrobno nam opiši!
Pikantnosti prideni! Saj nešteta
je grehov mladih množica. Kar v hiši,
kar zunaj se zgodilo je, razglasi!
Čim mastneje, tem slastneje se sliši.
Ej, znane gorke so noči na vasi.
Za priče deco nezakonsko kliči
v dokaz, kako je oče živel časi.
Prebrskaj dom; po kotih vseh iztiči!
porabljenega našli — nos zatisni! —
papirja bodo važni se kosiči.
Podatki bodo ti životopisni.
Osebe žive vpleti vmes, prijatelj!
Saj drug od drugega smo vsi zavisni:
Če mrtvega presoja živ pisatelj,
zakaj bi rajnik živega ne sodil!
Obeg ti slaven bodeš poznavatelj.

Učenec.

Bojim se le, da ne bi kam zablodil.
„De mortuis nil mali!“ poreko, če
moža zaslužnega bom s trona spodil.

Učitelj.

Narobe. Kdor prikupiti se hoče,
odkrivaj grehe tuje, ne vrline!
Saj marnje slišimo obrekujoče

vsi radi; starci rajši od mladine.

Ušesom sladka dobro dé pregreha
in strup, ki kaplja iz jezika sline.
Pač padamo mi vsi; a več je smeha,
če v blato se potisne mož ugleden.
A kaj učim! Po zgledih pot uspeha
je krajša. Glej Prešerna! Kako čeden
omet dobil je od sodnikov mladih,
discipliniran kakor fant poreden.

Učenec.

Res. Slekli v spisih so moža zloradih
do golega. Najhujši janzenist ni
presegel teh prijateljev v napadih.

Učitelj.

In vendar zde se vsem pristaši pristni;
obračati kaj spretno pojme znajo
in sodbi se umikati zavistni.
Njim slavospev budi, kar drugim grajo;
kar drugi hvalijo, to njim je slabo;
kreposten sklep za figamoštvo imajo.
Love se sulci radi na to vabo.
Kdor ugovarja, ga za idiota
inteligentje proglase med sabo.

Učenec.

„Krst pri Savici“ jim je takšna zmota,
da, katastrofa žalostna življenja
moža, speljanega na kriva pota.
A ni li pesnik sam bil tega mnenja?
Prijateljem je opravičeval se,
za „Krst“ nekako prosil odpuščanja.

Učitelj.

Nekako res, ker je pristašev zbal se.
Že marsikdo je v cerkev bil namenjen,
zagledal pa pristaša in skesal se.
Legal je drug, da nima vere; cenjen
pred svetom je bleščal značaj možati.

Učenec.

Naj jaz bi cenzor bil, bi „Krst“ zaplenjen
ostal. Dokazalo pa bi se hkrati,
da še Prešernovo ni to zmašilo,
po mislih ne, v besedi ne robati.

Učitelj.

Prešeren je obdelan. Zdaj za žilo
že tipljejo Krsnika, in natanje
o Levstiku se bo še govorilo.

Problem bi bil prezanimiv vprašanje,
 če Bleiweis res kot literat prekaša
 Gregorčičevo politikovanje. —
 Kako nad živimi se kritik znaša,
 eksempel kaže Zajca ti kiparja.
 Kar hib je možnih, na račun rovaša
 njegovega je prišlo; ni slovarja,
 ki psovke bi premogel, vanj zagnane.
 Tako se kritike pomen povdarja.
 Kako je vkup nestrokovnjake znane
 in strokovnjake kritik vabil vljudno,
 odkrivat kipa Zajčevega rane!

Učenec.

In vendar še živi ta Zajec. Čudno!
 Zaman je kritikov bilo junaštvo.
 Celo kipari še naprej. — Ostudno!

Učitelj.

Verjemi, da to golo je bahaštvo!
 Mož je ubit. Umetnikom usoda
 je kritika, kjer čaka te prvaštvo,
 če držal boš se mojega navoda.



Legenda o umrli in zopet oživelu ljubezni.

Spisal Ksaver Meško.

Stara je ta pesem — pesem o ženski nestalnosti in nezvestobi in o mladem srcu, ki je moralo zaradi nje umreti. Stara je, in skoro sram me je, da jo ponavljam. A vendar — enkrat še bodi zapeta in izpeta za vedno...

* * *

Nekega jutra so našli mladega umetnika-zvonarja mrtvega med zvonovi v delavnici. In vse zvonove razen treh so našli razbite.

Bliskoma se je razširila novica po mestu, po vsej deželi, daleč čez deželne meje. Ker ime umetnikovo je navzlic mladim njegovim letom že vsepovsod slovelo. Po vsi deželi in daleč izven nje so peli v zvonikih njegovi zvonovi, vsi čudovito skladni, čudežni umotvori. A iz vseh je drhtelo veliko hrepenenje, iz vseh je plakala globoka otožnost in žalost. Z opojnostjo so polnili ti zvoki srca, ko so ljudje začudeni poslušali skrivnostno pesem. A ta mehka opojnost je prehajala v globoko zamišljenost in otožnost. Čim dalje je kdo mogočni spev poslušal, tem več žalosti in bolesti mu je lilo v srce.

„Nikjer še nisem slišal zvonov tako peti“ — je govoril tujec-popotnik na cesti in se je pokrižal ob glasovih, ki so mu s čudežno močjo vzgibavali misli, srce in dušo.

Zakaj od Boga izvoljeni, od umetnosti z bridkostjo blagoslovljeni umetnik je vdihnil vsem svojim delom skrivno svoje hrepenenje in grenko otožnost trpečega srca. Po ljubezni je hrepenel noč in dan, ob delu in v sanjah. Po srcu je koprnel, ki bi bilo vredno, da mu odpre svoje srce z vsemi njegovimi zakladi in biseri, po srcu, ki bi umevalo njegovo in bi se v vdani zvestobi povsem njegovemu izročilo in posvetilo.

A ga ni našel.

Odtod njegove duše otožnost in žalost, ki ji je vlival v vse svoje umotvore. In ti so njegovo bol s stoterimi glasovi in v tisočeri variantah peli križem dežel.

A zgodilo se je čudo v samotnem njegovem življenju.

Srečal je nekoč bitje, da ga večni Umetnik ni mogel doumeti in ustvariti lepšega. Zazrl je ob sebi obraz, da ni bila skladnejša, krasnejša nobena misel umetniške njegove duše, ne sladkejši noben prelesten sen mladega njegovega srca. Videl je za hip goreti pred seboj oči, kakršne morajo biti oči kerubima, stoječega najbliže prestolu božjemu: Ves nebeški svit Luči božje odseva iz teh oči... Srce, ki je zadrhtelo ob tem srečanju v nikdar še okušani radosti in v velikem, tesnem strahu, je zaslišalo glas, kakor bi priplul do njega pozdrav iz nebes, pesem korov angelskih in belooblečenih trum, klečečih pred apokaliptičkim Jagnjetom in pojočih slavospev, ki ga ne more slišati in umeti nihče, ki ni angelskočistega srca. V spanje so mu zvenele odtodaj noč za nočjo sladke njene besede. V sanjah so gorele pred njim žarne njene oči, da so ga bolele njegove, dasi jih je pred bleskom teh nebeških solnc zaklapljal, plašen kakor dete in obenem drhteč v neskončni sreči in sladkosti.

A še bolj je bolelo srce.

Mrl je v nemem hrepenenju. In vse to koprnenje je vlival v blestečo snov, ki je dobivala življenje iz njegovih misli, iz njegovih sil. In vedel je: Ta sedaj še nerazložno, zamolklo jecajoča snov ohrani njegovo hrepenenje dolga stoletja in ga v čudoviti pesmi od roda do roda širi in oznanja.